

RUSYA'NIN SURİYE POLİTİKASINDA KÜRTLERİN YERİ

RUSSIA'S SYRIA POLICY OF THE KURDS IN PLACE

Cuma ÇOTU*

ÖZET: Suriye'de devam eden iç savaşa, birçok büyük devlet gibi Rusya da müdahil olmuş ve tarihi müttefiki Esad'ın yanında saf tutmuştur. Öte yandan Suriye'nin en temel vatandaşlık haklarını bile vermediği Kürtler, bu iç savaşta hem Esad hem de Rusya için önemli bir ortak haline gelmiştir. Başka bir ifade ile Rusya, tarihi bir politikası olarak, bölge üzerindeki etkisini koruyabilmek için Kürtleri bir kez daha kullanmaya başlamıştır. Ancak bu sefer amaç, Suriye Hükümetini kendi yanına çekmek değil, zaten kendi yanında olan Esad'ı desteklemektir.

Anahtar sözcükler: Suriye, Rusya, Kürtler, Esad

ABSTRACT: As many other great powers, Russia stepped in the continuing civil war in Syria and stood by its historic partner, Assad. On the other hand, the Kurdish, who had not get their very basic rights from Syria, became an important collaborator for both Assad and Russia. In other words, Russia, as its historical policy, started to exploit one more time the Kurdish, to preserve its influence on the region. But this time Russia's aim is not to establish relations with Syrian Government in its own interests but to support Esad who is already beside Russia.

Keywords: Syria, Russia, the Kurdish, Assad

1. GİRİŞ

2011 yılında Arap Baharı hareketlerinin kendi topraklarına sıçraması ile Suriye, uluslararası güç mücadeleleri ile birlikte büyük insanlık dramlarının da yaşandığı bir ülke haline gelmiştir. Arapların demokrasi arayışları, olayların ilk başladığı ülkelerde yönetim değişikliklerine yol açarken, Suriye'de ise durum iç savaşa dönüşmüştür. İç savaşın en büyük ve güçlü aktörü ise hala devlet imkânlarını elinde bulunduran Esad rejimidir. Bununla birlikte Esad muhalifleri, Kürtler ve DAESH Terör Örgütü iç savaşın taraflarından olmuştur. 6 yıldır şiddeti artarak devam eden bu kargaşaya birçok devlet müdahil olmuş, bu ise sorunu çözmek yerine daha da karmaşık hale getirmiştir. Yüz binlerce insan hayatını kaybederken, milyonlarca Suriyeli mülteci durumuna düşmüştür.

Ülke kan gölüne dönerken 17 yıldır iktidarı elinde bulunduran Beşar Esad, muhalif hareketlerin tamamını terörist eylem olarak kabul etmiş ve devletin tüm imkânları ile onların üstüne gitmiştir. Olayların ilk başladığı dönemlerde Esad'ın gitmesi yönünde tavır takınan ABD, DAESH terör örgütünün saldırıları yüzünden politika değişikliğine gitmek zorunda kalmıştır. Ortadoğu'nun en güçlü aktörü olan Amerika, Suriye sorununda asıl odak noktasının DAESH'in bitirilmesi olduğunu defalarca tekrarlamıştır. Bunda şüphesiz Rusya'nın tüm gücü ile Esad'ın yanında olduğunu göstermesi etkili olmuştur. Aslında Esad'lı bir Suriye işine gelmemesine rağmen Rusya'yı karşısına almamak için bu söyleme sarılmıştır.

Bir diğer süper güç Rusya ise, tarihi müttefiki olan Esad'ı kaybetmemek adına olaylara hemen müdahil olmuştur. Suriye'ye karşı alınmaya çalışılan kararlara BM nezdinde engel

* Kaymakam, cumacotu46@yahoo.com

olmakla başladığı desteğine, Esad'ı devirmeye çalışan tüm gruplara bizzat saldırarak devam etmiştir. Bölgedeki askeri varlığını her geçen gün artırarak, Suriye sorununun en etkili aktörü haline gelmiştir. Esad'a muhalif grupları DAESH ile mücadele bahanesiyle zayıflatmaya çalışmış, 2011 yılına kadar adeta yokmuş gibi davrandığı Kürt gruplara ise olabildiğince destek vermiştir.

Makalemizde 2011 yılından sonra başlayan Rusya-PYD ilişkisi ele alınırken, Rusya ile Suriye'nin tarihi birlikteliklerine de değinilecektir. Çünkü 6 yıldır Suriye'de nelerin olup bittiğini anlamak için Rusya'nın Suriye politikasını bilmek elzemdir. Kürtlerin yaşadığı diğer devletlerde onlarla yakından ilgilenen Rusya, neden 2011 yılına kadar Suriye Kürtlerine ilgi duymamıştır? Ya da 2011 yılına kadar ilgi duymadığı Suriye Kürtleri, neden bu tarihten sonra yoğun Rus desteği almaya başlamıştır. Rusya'nın Suriye politikasındaki amaçları bilinirse bu sorulara cevap bulmak kolaylaşacaktır.

1. TARİHTEN BUGÜNE SURIYE – RUS İLİŞKİLERİ

Ruslar, 19. yüzyıl boyunca Ortadoğu bölgesini ele geçirmek, bu sayede ise sıcak denizlere ulaşmak amacıyla olmuştur. İkinci Dünya Savaşı bittiğinde ise iki kutbun mücadelesi en çok bu coğrafyada kendini göstermiştir. ABD gibi SSCB de, Ortadoğu devletlerini kendi safına çekebilmek için türlü stratejiler geliştirmiştir. Bu durum elbette bölgenin Akdeniz'e açılan kapılarından birisi olan Suriye'de de tezahür etmiştir. 1946 yılında bağımsızlığını elde eder etmez Suriye, kendisine en büyük destekçi olarak Sovyetleri bulmuştur.

1.1. Soğuk Savaş Döneminde Suriye – Rus İlişkileri

Suriye'nin bağımsızlığını elde etmesi ile Soğuk Savaş yıllarının başlaması aynı seneye denk gelmektedir. Bu demektir ki Suriye, daha kurulur kurulmaz kendisini güç mücadelelerinin içinde bulmuştur. Aslında Sovyetler Birliği, daha Suriye Fransız mandası altında iken bu devletle yakınlaşmaya başlamıştır. Bu dönemde yapılan gizli bir anlaşma ile ileriki yıllarda kurulacak ortaklıkların temeli atılmıştır. Karabulut'un ifadesi ile Ruslar, Suriye üzerinde yatırım yapmaya erkenden başlamıştır. Bu anlaşmanın konusu tahmin edileceği gibi Suriye'nin bağımsızlık mücadelesine destek verilmesi olmuştur. Gerek uluslararası alanda sağlanacak diplomatik destek, gerekse de Suriye'nin ulusal ordusunun kurulması için gönderilecek askeri yardımlar anlaşma metinlerinde yer almıştır.¹ Sovyetler Birliği Suriye'ye bu desteği verirken, İngiltere ve Fransa'nın bölge üzerindeki hâkimiyetini kırmayı ilk hedef olarak belirlemiştir. İkinci Dünya Savaşı'ndan galip çıkmanın verdiği özgüven ile bu coğrafyada söz sahibi olması gereken ülkenin kendisi olduğunu düşünmeye başlamıştır. Nitekim bu politikası Rusların kadim sıcak denizler hülyası ile de örtüşmektedir.

Rusların, ama en çok da uluslararası konjonktürün desteği ile bağımsızlığını elde eden Suriye, yirmi yıldan fazla sürecek bir iç karışıklığın içine düşmüştür. Fransız otoritesinin çekilmesi ile eş zamanlı olarak güç mücadeleleri başlamış, ülke içerisindeki etnik ve mezhepsel farklılıklar bu kargaşaya tuz biber olmuştur. 1949-1953 arasında geçen sadece dört yılda, üç hükümet darbesi, 21 kabine değişikliği ve iki askeri darbe Suriye halkının huzurunu felç etmiştir. Hem iç politikada yaşanan bu sorunlar hem de uluslararası alandaki sıcak hadiseler, Suriye'yi Sovyet Rusya ile kader birliği yapmaya zorlamıştır. 1950 yılında iki ülke arasında imzalanan Saldırmazlık Anlaşması iki ülkeyi artık resmen dost ilan etmiştir. Suriye Ruslara her geçen gün biraz daha yakınlaşmış ve ulusal çıkarlarının ancak Rus desteği ile temin edileceğine inanmıştır.²

25 Şubat 1954'deki Baas darbesi ile Suriye'de dominant güç sosyalist milliyetçiler olunca Suriye-Sovyetler Birliği dostluğu daha da pekişmiştir. Bu durum Sovyetler Birliğini oldukça memnun etmiştir. Çünkü her şeyden önce Suriye, oldukça kritik bir pozisyonda yer almaktadır.

¹Karabulut, B. (2007). Karadeniz'den Ortadoğu'ya Ulaşan Bir Dış Politika: Geçmişten Günümüze Suriye Rusya İlişkileri. Karadeniz Araştırmaları, Sayı (15), 3.

² Karabulut, a.g.m. 2-3.

Akdeniz'e olan bağlantısı Ruslar için bulunmaz bir fırsattır. Bu sayede Rus ordusu Akdeniz'de daha da etkin olabilecektir. Yüz yıllardır devlet politikası olan sıcak denizlere inme hedefi, Suriye ile kurulacak yakın dostluk sayesinde sıcak denizlerde etkili olma şeklinde gerçekleşebilecektir. Suriye'yi Rusların gözünde kıymetli yapan bir diğer husus ise ABD'nin uygulamaya geçirdiği "Çevreleme Politikasıdır".³ Soğuk Savaşın sıcak atmosferi altında ABD, Sovyet Rusya'nın etrafındaki ülkelerle kuracağı ittifak ağları ile Rusları çevrelemeye çalışmaktadır. Bir yandan da İran ve Türkiye'yi kendi yanına çekip, Irak üzerinde de etkili olmak suretiyle Rusları Ortadoğu'dan uzak tutmaya gayret etmektedir. Bu çerçevede Suriye'nin durumu Ruslar için oldukça kritiktir. Suriye'de elde edeceği kazanımlar ile hem Çevreleme Politikasını delegecek hem de Ortadoğu'da at koşuracağı ve Akdeniz'e gemi indireceği bir durak elde edecektir.

Kendi rejimini ihraç etmek suretiyle etki alanını artırmaya çalışan Komünist Rusya bu sebeplerle Suriye'ye önem verirken, neden Suriye böyle bir birlikteliği istemiştir? Acaba Suriye yönetimleri hangi faydaları elde edebilmeyi amaçlamıştır? Neden Baasçılar ABD yerine Sovyetler Birliğine sırtını yaslamıştır?

Bu soruya verilebilecek onlarca cevap sayılsa da, aslında Suriye mecburi olarak Ruslara yakınlaşmıştır. Bir kere Baas'ın sosyalist ve anti-emperyalist görüşü ABD karşıtı olmayı gerektirmektedir. ABD, Avrupa devletlerinin başlattığı sömürge düzeninin devamı olarak görülmektedir. Yıllardır devam eden Fransa sömürgesinden kurtulduktan sonra ABD sömürgesi kabul edilmeyecektir. Ya da en azından halka verilecek vaatler bu minvalde olmalıdır. Dolayısıyla anti-batıcı tezlerle iktidara gelen Baasçılar, başka çareleri olmaksızın Ruslar ile yakınlaşmıştır.

Öte yandan Ortadoğu'daki Müslüman dünyanın ortasında kurulan İsrail Devleti, Suriye'yi anti-Amerikancı politikalar geliştirmeye mecbur bırakmıştır. İsrail, İngiltere'nin büyük desteği ile kurulduktan sonra tamamen ABD'nin himayesi altına girmiştir. İsrail'in kurulmasına en çok karşı çıkan devletlerden olan Suriye, bir yandan İsrail ile savaşırken bir yandan da elbette ABD ile iş tutamayacaktır. Gerçekten de yalnızca İsrail Devleti'ne olan ABD desteği bile Suriye'yi Rus safına itmeye yetmiştir. Hatta denilebilir ki eğer İsrail'in destekçisi ABD değil de SSCB olsaydı belki de Suriye kendisini Rus düşmanı olarak bulacaktı.

1954 yılında Irak, Türkiye, İran, Pakistan ve İngiltere arasında imzalanan Bağdat Paktı, Suriye ile Sovyetler Birliği yakınlaşmasını kaçınılmaz kılan bir diğer sebep olmuştur. Pakta imza atan Ortadoğu devletleri, batı uşağı olarak suçlanmış ve Ruslar bu imzaların kendisine karşı atıldığını iddia etmiştir. Gerçekten de Bağdat Paktı ABD'nin uyguladığı Çevreleme Politikasının uzantısı olmuştur. Eğer Suriye'de bu Pakta dâhil olsaydı belki de dünya düzeni daha farklı şekillenecekti. Ruslar, Suriye üzerinden uyguladıkları birçok stratejiyi hayata geçiremeyecekti. Yine 1956 yılında patlak veren Süveyş Krizi Rusların Ortadoğu'ya iyice yerleşmesine katkı sağlamıştır. Kriz boyunca Arap yanlısı tavrını devam ettiren SSCB, Arap devletleri arasında büyük itibar elde etmiştir.⁴ Süveyş Krizi sona erince Suriye'ye olan Rus desteği hızlanmış ve peş peşe iki ülke arasında anlaşmalar imzalanmıştır. Bu anlaşmalarla Suriye'ye yüzlerce milyon dolarlık yardım ve askeri destek gelmiştir.

1.1.1. Hafız Esad Darbesi ve SSCB ile Artan İlişkiler

Baas Partisi'nin en etkili adamlarından olan Hafız Esad yıllardır kritik kurumlara kendine bağlı adamları yerleştirmesinin meyvesini 1971 yılında almıştır. Kansız bir darbe ile yönetimde tek başına söz sahibi olarak Suriye'nin istikrar yıllarını başlatmıştır. Bağımsızlığını elde ettiği yıldan beri iç karışıklıklardan kurtulamayan Suriye, diktatör bir hava subayı eliyle istikrara kavuşmaya başlamıştır. Gerek askeri gerekse de ekonomi alanlarında hayata geçirdiği

³ Karabulut, a.g.m. 4.

⁴ Karabulut, a.g.m. 6.

düzenlemelerle halk arasında da takdir görmüştür. Ne var ki Hafız Esad en ufak bir muhalefeti bile kabullenememiştir. Hele etnik ya da mezhepsel temelli hareketleri en şiddetli şekilde bastırma cihetine gitmiştir. Sünni Müslüman Kardeşler tarafından başlatılan ayaklanmayı bastırmak için Hama'da giriştiği katliam tarihin en büyük sivil katliamlarından olmuştur.

Hafız Esad, Baas'ın iktidarı için giriştiği katliamların yanı sıra Sovyet Rusya ile de sıkı işbirliği yapmaktaydı. Ona göre Suriye'nin, daha da önemlisi Baas'ın geleceği Rus dostluğunda gizliydi. Zaten kendisi de gençlik yıllarında Sovyet Rusya'da bulunmuştu ve sosyalist ideolojiye yakındı.⁵ Böylece yıllardır artan Suriye-Rus ilişkileri Hafız Esad'ın iktidarı ile daha da güçlendi. Zaten uluslararası gelişmeler Suriye'nin Sovyet Rusya'dan uzaklaşmasına asla izin vermiyordu.

Mısır'ın efsane lideri Nasır'ın ölümünden sonra iktidara geçen Enver Sedat hızla ABD'ye yaklaşmıştı. Mısır ile SSCB arasında daha önce imzalanan Dostluk Antlaşması'nın 1976 yılında Sedat tarafından tek taraflı olarak feshedilmesi üzerine Ruslar telaşa düştü ve Suriye'ye dört elle sarıldılar. Ortadoğu'daki önemli bir ortağını kaybeden SSCB için böylece Suriye daha kritik bir hale geldi. Bu yakınlaşma 1980'de imzalanan Dostluk ve İşbirliği Antlaşması ile zirve yaptı. Karabulut'a göre bu anlaşma ile Suriye adeta Sovyetlerin uydusu haline gelmiştir. Gerçekten de bundan sonraki gelişmeler Karabulut'u haklı çıkarır mahiyettedir. Suriye'ye verilen destek ve yardımlar her geçen gün artırılmıştır. Neredeyse Suriye'nin tüm çarşı pazarını Rus malları kaplamıştır. Suriye'nin askeri teknolojisi zaten tamamen Ruslarındı. Bu antlaşma ile İsrail'le olası bir savaşa karşı garantörlük bile verilmişti. Öte yandan Suriye'nin hava ve deniz sahalarını Rus teknolojisi koruyordu.⁶

İstihbarat alanındaki işbirliği ise tamamen Hafız Esad'ı muhaliflerinden korumak amaçlıydı. Zaten Ruslar için önemli olan Suriye halkından ziyade Esad'dı. Yıllardır elde ettikleri kazanımların sebebi Suriye yönetimleri ile iyi ilişki kurmalarıydı. Esad ile bu kazanımlar en üst seviyeye çıkmıştı ve ne pahasına olursa olsun Esad korunmalıydı. Nitekim bu çerçevede 1982 yılındaki Hama katliamına Rus hükümeti ses çıkarmadı. Hafız Esad ise Rusların verdiği bu desteğin diyetini fazlasıyla ödemekteydi. Ekonomik ve siyasi olarak Rusların sözünden çıkmıyordu. Ayrıca Suriye'nin kontrolündeki Lübnan'daki Bekaa Vadisi Rus yanlısı terör örgütlerinin evi olmuştu. Asala ve PKK gibi örgütler başta olmak üzere onlarca örgüt Esad'ın muhafazasında Rus politikaları çerçevesinde çalışıyordu.

Esad ile Ruslar arasındaki sıkı işbirliği bazen görüş ayrılığına da uğramıyor değildi. Filistin Meselesi, İran-İrak Savaşı ve Afganistan'ın işgali bunların başlıcalarıydı. Özellikle İran-İrak Savaşı'nda iki ülke anlaşamasa da yıllardır tesis edilen yakın ortaklığı asla bozmadılar. Ta ki 1985 yılı gelene kadar.

1.1.2. Bozulan İkili İlişkiler

1980'li yılların ortalarına gelindiğinde SSCB'deki iç sancılar artmıştı. Komünist yönetim, kötü giden ekonomi yüzünden Ruslar arasında huzursuzluk konusu olmuştu. Bu durum şüphesiz uluslararası politikaları da etkileyecekti. Nitekim öyle de oldu. Suriye Devlet Başkanı Esad'ın 1985 yılındaki Moskova ziyaretinde onlarca yıldır yakın müttefik olan iki ülkenin ilişkileri sarsıldı. Gorbaçov, Esad'ın ziyareti esnasında Suriye'nin Irak ve Filistinlilere karşı politikasını sert şekilde eleştirdi. Hatta "*Ortadoğu'daki tek dostumuz Suriye değildir*" diyerek rest çekti. Bu eleştiri Suriye ile Sovyet Rusya arasındaki ilişkileri yıpratmaya başladı.⁷

Aslında Gorbaçov Suriye'nin Filistin ve Irak politikasını bahane etmekteydi. Çünkü yıllardır Suriye bu politikayı takip ediyordu ve en büyük desteği de Ruslardan alıyordu. Bir anda gelen söylem değişikliğinin sebebi olsa olsa Sovyetlerin içine düştüğü ekonomik bunalımdı.

⁵ Karabulut, a.g.m. 7.

⁶ Karabulut, a.g.m. 9-11.

⁷ Karabulut, a.g.m. 14.

SSCB hızlıca bir ekonomik darboğaza girmişti ve ekonomik sorunları aşabilmesi için yeni politikalar üretmesi, yeni ortaklıklar kurması gerekmektedir. Bunu iyi bilen Gorbaçov ilk hamlesini yüklü miktarda karşılıksız yardım gönderdiği Suriye üzerinden yaptı. Suriye ile ilişkilerin soğutulması sonucu ciddi bir tasarrufa gidilecekti. Suriye'ye aktarılan destek azaltıldı ve Suriye'de görevli olan Rus asker ve danışmanların önemli bir kısmı ülkelerine çağırıldı. Suriye yüzünden yakın ilişki kuramadığı İsrail ile görüşmeleri sıklaştırdı. Bölgede iyice zenginleşen İsrail ile yapılacak ticari anlaşmalar Sovyetlere belki de can suyu olabilirdi. Ortadoğu'daki zengin körfez devletleri de Rusların ilgi alanına girmişti. Hatta bu devletlerden bazıları ile kredi sözleşmeleri bile imzalanmıştı.

Rusların ideolojiyi bir kenara bırakarak realist politika değişikliklerine gitmesinin bir diğer sebebi ise Suriye yüzünden bölgede çıkacak bir savaşın Sovyetler Birliğine vereceği muhtemel zarardı. Ülke ekonomik olarak gerçekten çok yıpranmıştı ve savaşma kapasitesi oldukça düşmüştü. Çünkü savaş demek ekonomi demektir. Elbette Suriye üzerinde hayati çıkarları vardı ama bu haldeyken başka bir ülke için savaşa girmeyi göze alamazdı. Böyle bir savaşın kaybedilmesi Ruslar için hiç iyi olmazdı.

Bu düşüncelerle hareket eden Rus hükümeti, onlarca yıldır çok yakın ortaklık kurduğu Suriye ile ilişkileri adeta buzdolabına almak istiyordu. Aslında Suriye'nin önemini kaybettiği söylenemezdi ama bu bağ artık sürdürülebilir olmaktan çıkmıştı. Sovyetler Birliği, imkân olsa, ilişkileri biraz erteleyelim diyecekti ama bunu gururuna yediremediği için Suriye'nin başka politikalarını bahane ederek yardımları azaltmıştı. Artık Suriye'de güç gösterisi yapmaktan daha önemli bir işi vardı, o da ülkenin iç sorunları idi.

SSCB'nin 1985 yılından itibaren Suriye ile arasına mesafe koyması, Rusların Ortadoğu ülkeleri ile olan ilişkilerinde bir istisnadır. Çünkü İran, Irak ve Türkiye ile olan ilişkilerinde Rusya, hep bu ülkelerin iktidarları ile yakın ilişki kurmayı amaçlamıştır. Hatta bu devletleri kendisi ile çıkar odaklı yakınlık kurmaya ikna etmek için türlü stratejiler kullanmıştır. Suriye ile yaşanan 1985 soğukluğu ise Rusya'nın bu politikasına tamamen aykırı bir durumdur. Belki de ilk defa bölge ülkeleri ile ilişkiler Rus hükümeti tarafından kesilmiştir. Elbette Ruslar bazen Irak, bazen İran, bazen de Türkiye ile gergin dönemler yaşamıştır ama bunlarda inisiyatif genelde Rus Hükümetinde olmamıştır. Ne zamanki Ortadoğu devletleri Rusya ile ilişkileri zayıflatıp başka yöne dönmüş, adeta Ruslar peşlerinden koşmuştur. Bu sefer ise ekonomik sebeplerden dolayı Rusların gözü genelde Ortadoğu'yu ve özelden Suriye'yi görmez olmuştur.

1.2. Soğuk Savaş Sonrası Rusya – Suriye İlişkileri: 2011'e Kadar

40 yılı aşkın bir süredir devam eden Soğuk Savaş 1980'li yılların ortalarında SSCB için artık sürdürülebilir olmaktan çıkmıştır. Çok büyük bir ekonomik güce sahip ABD ile yarışmak Rus ekonomisini iflasın eşiğine getirmiştir. Sovyetler Birliği'nin 1985 yılındaki politika değişikliğinin asıl sebebi budur. Artık Sovyet Rusya kendi iç sorunlarını çözebilmek için dış politikada rekabet ve ekonomik güç gerektiren tüm manevraları durdurmuştur. 1991 yılında SSCB'nin dağılması Rus dış politikasını yeniden fetret devrine sokmuştur. Rusların geçirdiği dönüşüm kendisinden sonra belki de en çok Suriye'yi etkilemiştir. Çünkü Suriye, daha kurulduğu yıldan beri sırtını hep Ruslara yaslamıştı. Şimdi ise sırtını yasladığı Güç, artık güçsüz düşmüştü.

İç sorunlarıyla uğraşan Rusya'nın kendisinden yüz çevirmiş olması Suriye'yi yeni politikalar arama yoluna sevk etti. İsrail'e karşı söylemlerini yumuşatarak ABD'ye yaklaşmaya başladı. 1991 yılındaki Körfez Savaşı ABD'ye yakınlaşma fırsatı sundu. Saddam'a karşı ABD'yi destekleyerek batı yanlısı politikalara göz kırptı. Böylece kısa süreli de olsa Suriye-Batı yakınlaşması gerçekleşmekteydi.

1993 yılı geldiğinde Rusya, "Yakın Çevre" adını verdiği politikayla Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) ülkeleri üzerinde etkisini yeniden kurmayı amaçladı. Yakın çevreden kasıt

eski SSCB devletleriydi. Rusya'nın bu politikası bir nevi dış politika açılımı gibi gözükse de dış politika küçülmesinden başka bir şey değildi. Daha önceki aktif dış politikası ile Balkanlardan, Ortadoğu'ya hatta Uzakdoğu'ya kadar uzanan Rusya, şimdi yakın çevre ülkelerini kaybetmemek için politika geliştireyordu. Bunun en büyük sebebi ise Rusya'nın içine düştüğü ekonomik bunalımdı. Avrupa ve ABD'nin sağlayacağı kredilere ihtiyaç duymasa, belki de böyle bir politikanın adını bile duymayacaktık. Ancak Ruslara göre bu durum hiç yoktan iyiydi ve dış politika etkinliğini SSCB dönemine çıkartabilmek için atılmış bir adımdı.

Rus dış politika açılımı yakın çevre ile başlarken 1994 ve 1996 yıllarında imzalanan anlaşmalar sayesinde Suriye ile devam etti. Daha çok askeri işbirliğini öne çıkaran bu anlaşmalar ile on yıldır devam eden Suriye-Rusya soğukluğu erimeye başladı. Rusya tarihi müttefikini Çin ya da Almanya gibi ülkelere kaptırmak istemiyordu.⁸ 1999 yılında Putin'in devlet başkanı seçilmesiyle Suriye, tekrar Ruslar için vazgeçilmez pozisyonuna döndü.

2003 yılında ABD'nin Irak'ı işgali iki ülkeyi yeniden kader birliğine sevk etti. Komşusu Irak'ın başına gelenlerden ziyadesiyle korkan Esad, dört elle Rusya'ya sarıldı. Bu durum Putin'in de işine gelmekteydi. Göreve geldiği günden bu yana uyguladığı politikalarla Rusya'yı ekonomik bunalımdan hızla çıkarmaktaydı. Enerji fiyatlarının artması da Putin'in elini güçlendirmişti ve Rusya hızla ekonomisini toparlamıştı. İç sorunların da önemli bir kısmını çözmeyi başaran Rusya, dış politikayı ihmal etmeyecekti. Realist ve ulusal çıkarlarını ön plana koyan bir anlayışla hareket ederek Ortadoğu ile yakın ilişki kurmak istiyordu. Kadim müttefiki Suriye Ortadoğu'daki Rus etkinliği için çok faydalı olabilirdi. Bu sebeple Irak'ın işgali Putin'e aradığı fırsatı verdi ve Suriye üzerindeki etkinliğini yeniden tesis etti.

Sonraki yıllarda Ukrayna, Gürcistan ve Kırgızistan'da yaşanan yönetim değişiklikleri Rusya'nın Suriye politikasını haklı çıkardı. Eski Sovyet toprakları olan bu ülkelerdeki batı yanlısı iktidarların yönetime gelmesi, Putin'i tıpkı Soğuk Savaş yıllarında olduğu gibi çevrelendiği hissine soktu. Etrafına kurulmaya çalışılan çemberi delmenin en kolay yolu Suriye'de oluşturulacak askeri varlıktı. Zaten Rusya, Karadeniz'in güvenliğinin Akdeniz'den başladığına inanmaktaydı. Akdeniz'de Rusya'ya inisiyatif kazandıracak tek ülke ise Suriye idi.⁹

Görüldüğü gibi Ruslar, 1946 yılından beri Suriye'nin en yakın müttefiki olmuştur. Bu ortaklığa Suriye ne kadar ihtiyaç duymuşsa, Rusya da o kadar ihtiyaç duymuş ve bu ortaklıktan kendi çıkarları doğrultusunda faydalanmıştır. Ortadoğu'da etkili olabilmeyi en önemli dış politika hedeflerinden birisi olarak belirleyen Rusya, Suriye'deki etkinliği sayesinde bu hedefini gerçekleştirebilmiştir. Bağımsızlığın ilanından bu yana kurulan her hükümetle çok iyi ilişkilere sahip olmuş, özellikle Esad ailesi ile dost ve müttefik olmuştur. Bu sebeple Ruslar, Suriye politikasını şekillendirirken Kürtlere ihtiyaç duymamıştır. İran, Irak ve Türkiye'de görülen Kürt silahlı Suriye'de uygulamaya geçirilmemiştir. Daha kısa bir ifade ile Suriye'de böyle bir gereksinim duymamıştır. Aslında Rusların Suriye topraklarında Kürt kökenli terör örgütlerini desteklediği bir gerçektir. (1980'li yıllarda Suriye ve dolaylı yoldan Rusya kontrolündeki Bekaa Vadisi'ne PKK militanlarının yerleştiğini daha önce ifade etmiştik.) Ancak bu gruplar Suriye yönetimine değil Türkiye'ye karşı kullanılmıştır. Bunun haricinde Suriye'nin Kürtlere yaklaşımı ile Rusların yaklaşımı aynı çizgide seyretmiştir. Yakın bir zamana kadar vatandaşlık haklarından dahi mahrum olan Suriye Kürtlerini, Ruslar da yok saymıştır. İran ve Irak'ta Kürtlerin demokratik haklarından dönem dönem sıkça söz etmesine rağmen Suriye Kürtleri için aynı iyiliği (!) yapmamıştır. Çünkü gerek İran gerekse Irak'ta iktidara gelen bazı hükümetler Rusya ile ilişkilere sıcak bakmamışlardır. İlişkilerin bu ülkeler ile soğuduğu dönemlerde Ruslar hemen Kürt kartını sahneye sürüp, bir baskı aracı olarak kullanmaya başlamıştır. Suriye ile ilişkilere

⁸ Karabulut, a.g.m. 17.

⁹İnternet: Çalışkan, B. (2016). "Rusya-Suriye ilişkileri ve Ortadoğu Krizlerine Etkisi." İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi (IHH), Web: <http://insamer.com/wp-content/uploads/2016/03/> adresinden 25 Mart 2017'de alınmıştır.

gelince, Rusya hiçbir zaman ciddi bir sorun yaşamamıştır. Rus çıkarları sonuna kadar Suriye topraklarında korunmuştur. Dolayısıyla Suriye hükümetlerine baskı yapma gereksinimi duymamıştır. Ancak 2011 yılında Suriye'ye sığınan Arap Baharı hareketleri Esad iktidarını olduğu gibi Rusya'yı da Kürt politikasını gözden geçirmeye sevk etmiştir.

2. RUSYA'NIN DEĞİŞMEYEN SURİYE POLİTİKASINDA DEĞİŞEN KÜRT POZİSYONU

Ruslar Ortadoğu bölgesinde hareket alanı kazanabilmek için yaklaşık 200 yıldır bölge halklarından olan Kürtleri kullanmıştır. Kürtlerin yaşadığı ülkelere baskı oluşturabilmek ve onları Rus çıkarları doğrultusunda hareket etmeye zorlamak için Kürtlerin özgürlük taleplerini sömürmüştür. Bu durum 19. yüzyıl boyunca Osmanlı Devleti ve İran'da vuku bulurken, Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra İran, Irak ve Türkiye üzerinde devam etmiştir. Rusların Suriye Kürtleri ile olan stratejileri diğer ülkelerdeki Kürtlere göre farklılık göstermiştir. Suriye'nin kurulduğu tarihten beri bu ülke ile çok yakın ilişki tesis eden Ruslar, Suriye yönetimine karşı Kürtlere ihtiyaç duymamıştır. Hatta Rusların bu ülkedeki Kürt politikası Suriye hükümetinin Kürt politikası ile aynı olagelmıştır. Hem Moskova hem de Şam Hükümetleri, Kürtleri adeta yok saymışlardır. 2011 yılı geldiğinde ise Rusların Kürt politikasında keskin bir dönüş yaşanmıştır.

2.1. Arap Baharı Hareketleri ve Suriye'ye Sıçraması

2010 yılının son ayları tüm Ortadoğu coğrafyasını etkisi altına alan toplumsal hareketlerin başlamasına sahne olmuştur. Tunus'ta işsiz bir genç, genelde ülkedeki fakirlik ve adaletsizliği, özelde ise pazar tezgâhi kurmasına karşı çıkıp onu tokatlayan zabıta'yı protesto etmek amacıyla kendini meydana yakmıştır. Bireysel bir hareket gibi başlayan bu hadise birkaç gün içerisinde sayıları milyonları aşan kalabalıkları meydanlara dökmüştür. İlk başta protestoculara şiddetle karşılık veren Tunus lideri, olaylara bir ay bile dayanmadan istifa ederek Tunus'u terk etmiştir. Bu kadar kısa sürede büyüyen ve başarı kazanan halk hareketleri aynı ümitlerle Mısır'a, Libya'ya, Yemen'e ve Bahreyn'e sıçramıştır. Mısır'da da iktidar değişikliğini sağlayan protestolar Libya lideri Kaddafi'yi kanlı bir sona sevk etmiştir. Tunus lideri Zeynel Abidin ve Mısır lideri Hüsnü Mübarek'in yolundan gitmeyi reddeden Kaddafi istifa etmeyince, batının müdahalesi başlamış ve 42 yıllık Kaddafi diktatörlüğü son bulmuştur.

Birkaç ay boyunca yakın coğrafyalarda süregelen halk hareketleri, 2011 yılı Mart Ayı'nda Suriye'ye ulaşmıştır. Baasçıların kalelerinden sayılan Dare Kenti'nde başlayan gösterilerde Suriyeliler diğer Ortadoğu ülkelerindeki gibi fakirliği, adaletsizliği ve demokratik haklarının olmayışını protesto etmeye başlamışlardır. Çok kısa sürede diğer şehirlere de yayılan hareketler, Esad tarafından batının ve aşırı İslamcıların provokasyonu olarak lanse edilmiştir. Bir yandan olayları baskı ve tehditle durdurmaya çalışırken bir yandan da ekonomik vaatlerle birlikte bazı sosyal düzenlemeler yapmıştır. Kamuda çalışanların maaşları artırılarak, temel gıda maddelerinde indirimlere gidilmiştir. Esad gün geçtikçe şiddetlenen gösterilerin ateşini düşürmek için hükümet değişikliğine dahi gitmiş, olağanüstü hal yasasını kaldırmış ve halka sempatik gözükme adına toplumsal protestoları serbest bırakan bir yasa hayata geçirmiştir. Hatta birçok kez genel af ilan etmiş, 2012 yılında ise yeni anayasayı halkoyuna sunmuş ve seçimleri yenilemiştir. 2000'den beri ülkeyi yöneten Esad tarafından alenacele hayata geçirilen bu stratejiler gösterilerin önüne geçememiştir.¹⁰

Öte yandan Arap Baharının yaşandığı diğer ülkelerde başarılı olan halk kitleleri Suriye'de istedikleri sonuca bir türlü ulaşamamıştır. Esad muhalifi gruplar ilk başta beraber hareket etse de, olaylar uzadıkça ve Esad'ın devrilmesi geciktikçe kendi çıkarları doğrultusunda kopmalar yaşamışlardır. Uluslararası güçlerin de denkleme dâhil olmasıyla olay, Esad'a karşı mücadeleden çıkıp her muhalif grubun kendi amaçları doğrultusunda savaştığı bir iç savaşa dönmüştür. İç savaşın en güçlü tarafı ise hala ordu üzerinde büyük bir kontrole sahip olan Esad rejimi

¹⁰Şen, Y. (2013). "Suriye'de Arap Baharı". *Yasama Dergisi*, Sayı (23), 6-9.

olmuştur. Esad, bir yandan kendisine muhalif tüm grupları terörist ilan ederken, bir yandan da muhalifleri bölme stratejisini hayata geçirmiştir. Bu amaç doğrultusunda ilk iş olarak ülkenin kuzey kısımlarını boşaltarak buraları Kürt milislere teslim etmiştir. Esad'ın acımasızca saldırılarına karşın muhalifler pes etmemiş, büyük devletleri arkalarına alarak savaşı kızıştırmıştır. Suriye ve Irak'taki güç boşluğundan faydalanan DAESH Terör Örgütü de saldırılarını artırarak ortalığın kan gölüne dönmesindeki en büyük etkenlerden olmuştur.

2011 yılından beri devam eden iç savaş sonucu yüz binlerce Suriyeli hayatını kaybederken, milyonlarcası mülteci durumuna düşmüştür. BM'de yapılan görüşmelerde başta ABD olmak üzere İngiltere, Fransa ve Türkiye Suriye'ye askeri müdahale seçeneklerini dillendirirken, Rusya'nın olumsuz tutumu Esad rejimine can suyu olmuştur.

Tunus ve Mısır'daki iktidar değişikliklerinden çok da rahatsız olmayan Rusya, Libya lideri Kaddafi'nin devrilmesinden oldukça zararlı çıkmıştır. Burada da iktidarın kolayca değişeceğini sanan Rusya, yeni kurulacak hükümete sempatik olabilmek için askeri müdahaleye ışık yakan BM kararını veto etmemiştir. Ancak Kaddafi'den sonra ülkenin iç savaşa sürüklenmesi Rusya'yı hayal kırıklığına uğratmıştır. Libya'da başarılı sınav verememenin bedelini milyarlarca dolarlık ekonomik kayıp ve sadık bir müttefiki yitirmekle ödeyen Rusya, Suriye konusuna en baştan müdahil olmuştur.

2.2. Rusya'nın İç Savaşa Müdahalesi ve Rusya-PYD İlişkileri

Arap Baharı hareketlerinin hızla gelişmesi sebebiyle politika üretmekte zorlanan Rusya, Kaddafi'nin devrilmesinden sonra bölge üzerindeki etkisini kaybetme tehlikesiyle karşı karşıya kalmıştır. Çünkü Rusya, Kaddafi'nin ölmesiyle birlikte bölgedeki en yakın müttefiklerinden birisini kaybetmiştir. BM'nin hava harekâtını öngören kararını veto etmeyerek bunda Rusya da pay sahibi olmuştur. Yani kendi eliyle, kendi müttefikliğini sonlandırmıştır. Bunu yaparken şüphesiz yine Rus çıkarlarını ön plana almıştır. Tunus ve Mısır'da olduğu gibi Libya'da da halk hareketlerinin süratle iktidar değişikliğine yol açacağını düşünmüş ve Kaddafi'den sonra yönetimi devralacak muhalif gruplara karşı sempatik görünmek istemiştir. Hadiselerin tahmin ettiği gibi sonuçlanmaması üzerine Rusya, dört elle Esad rejimine sarılmıştır. Çalışkan'ın deyimiyle Rusya'nın Libya'daki ne yapacağını bilemez tavrı Suriye'de görülmemiş ve daha baştan Esad'ın yanında duran net bir pozisyon belirlemiştir.¹¹ Suriye'deki halk ayaklanmalarına karşı yaklaşımı Esad'tan farklı olmamış, Rusya da Esad gibi protesto eylemlerini gayr-i meşru görmüştür

Rusya lideri Putin, Rusya'nın Suriye konusundaki politikasını 2012 yılındaki bir makalesinde net bir şekilde dışa vurmuştur. Suriye'de rejim değişikliğine karşı çıkacaklarını vurgulayan bu makale aynı zamanda İran'ın, herhangi bir askeri müdahaleye karşı savunulacağını zikretmiştir. BM'nin 4 Şubat 2012 tarihindeki ambargo kararını veto ederek Esad'ın elini uluslararası arenada kuvvetlendirmiştir. Rusya ısrarla, Suriye'deki olayları halkın kendisinin çözmesi gerektiğini, dış müdahaleye karşı olduğunu beyan etmiştir. 2012 Mayısında ABD öncülüğündeki batılı ülkeler tarafından yapılan dev tatbikat Rusya'yı kararından vazgeçirememiştir. Hatta Putin, bu tatbikata sinirlenmiş ve olası bir müdahaleye karşı Suriye'yi savunacaklarını deklare etmiştir. Sadece diplomatik ifadelerle yetinmemiş Tartus'taki deniz üssünü güçlendirmiştir.¹²

2.2.1. Kürtlerin İç Savaştaki Pozisyonu

Türkiye, Irak ve İran'a göre daha az sayıda olan Suriye Kürtleri, 2011 yılına kadar birçok siyasi ve demokratik haktan yoksun kalmışlardır. Hafız Esad döneminde PKK desteklense de bu destek, Kürtlerin faydasına değil Türkiye'nin zararına olması için verilmiştir. Her türlü

¹¹ Çalışkan, a.g.m. 6

¹² Çalışkan, a.g.m. 6.

ayaklanmayı kimyasal silah da dâhil aşırı güç kullanarak bastırma cihetine giden Esad rejimleri, Kürtlere de yoğun baskı uygulamış ve adeta onları yok saymıştır. Bu sebeple Suriye'de, Kürt nüfusun yaşadığı diğer ülkelerdeki gibi ayaklanmalara pek rastlanmamıştır. Arap Baharı hareketleri Suriye Kürtleri için bir fırsat yaratmıştır. 2003 yılında kurulan ve 2010 yılına kadar birkaç küçük protesto eylemi hariç sesi duyulmayan PYD, 2011'deki iç savaşla birlikte etkinliğini hızla artırmıştır. Suriye Kürtlerinin bir kısmı diğer muhaliflerle birlikte Suriye Ulusal Konseyi'ne (SUK) dâhil olsalar da, PYD Esad yanlısı bir tavır benimsemiştir. Şüphesiz bunda hem Suriye Ulusal Konseyi'nin Türkiye yanlısı politikaları, hem de Esad'ın muhalifleri bölme çabası etkili olmuştur.

İlyas'ın deyişiyle Esad, bölgedeki istikrarsızlığı körüklemek adına PYD'yi diğer muhaliflerden ayırmıştır. Daha halk hareketleri başlar başlamaz, ülkenin kuzeyindeki Kürtlerin çoğunlukta yaşadığı bölgelerden çekilmiş ve buraları PYD'ye teslim etmiştir. Diğer muhalif grupların yaşadığı bölgeleri bombardımana tutarken, Kürt şehirlerine bir tek bomba bile atmamıştır. Diğer muhalif gruplar tarafından yoğun şekilde eleştirilseler de PYD yıllardır Kürtlere vatandaşlık hakkı bile vermeyen Suriye rejimi ile yakınlaşmışlardır. Halk hareketleri tamamen Esad rejimine yönelik olsa da PYD, Esad'a karşı askeri bir faaliyette bulunmamıştır. Hatta kendi bölgeleri olarak gördükleri Suriye'nin kuzeyinde diğer muhaliflerle savaşmışlardır. Tarihi bir şans elde etmenin motivasyonu ile hareket eden PYD'nin tek amacı, bölge üzerinde kontrolü sağlamaya çalışmak ve iç savaş sonrası daha fazla otonomi elde edebilmek olmuştur.¹³

PYD kuzeydeki şehirleri bir bir ele geçirirken ABD ilk başlarda sessiz kalmıştır. Ancak DAES terör örgütünün Suriye'deki iç karışıklardan faydalanarak etki alanını genişletmesi, ABD'yi Kürtlere yakınlaştırmıştır. Özellikle 2014 yılının Eylül ayında DAES'in Suriye'nin Ayn el-Arap (Kobani) kentine saldırması, ABD'yi Suriye'deki savaşa dâhil etmiştir. Kürtler ancak ABD'nin yoğun hava desteği ile Ayn el-Arap'ı kurtarabilmiştir. DAES teröristlerinin Ayn el-Arap'a saldırmasından sonra ABD tarafından Suriye'de gerçekleştirilen 1760 hava harekâtının 1140'ı yalnızca Kobani'ye yönelik olmuştur. Öte yandan ABD'nin yanı sıra birçok batılı ülke ve Irak Kürtleri PYD'ye silah göndermiştir. Ayn el-Arap Savaşı ABD'yi Suriye iç savaşına dâhil etmekle kalmamış, PYD'ye büyük bir destekçi ve müttefik kazandırmıştır. ABD ise PYD'yi terör örgütü olarak görmediği gibi, DAES'e karşı etkin mücadele veren seküler bir yapı olarak kabul etmiştir.¹⁴

Rusya'nın PYD'ye yaklaşımı Esad rejimi ile aynı çizgide olmuştur. Hatta Esad ile Rusya arasındaki yakın ilişki düşünülürse, Esad'ın PYD'ye gösterdiği tolerans bizzat Rus aklıdır denilebilir. Tıpkı Esad gibi Rusya da Kürtler hariç tüm muhalif grupları terörist kabul etmiş, PYD'yi ise DAES'e karşı savaşan etkin bir unsur olarak kabullenmiştir. Bu durumu BM'de yaptığı bir konuşmada Putin "*Suriye'de Esad Hükümeti ve Kürt milisler dışında hiç kimse DAES ile gerçek anlamda mücadele etmiyor.*" diyerek savunmuştur.¹⁵ Rusya böylece bir yandan Esad rejimini korumaya devam edeceğini belli ederken bir yandan da batılı devletlerle ortak bir noktada buluşmaya çalışmıştır. Bu ortak noktayı PYD varlığı sağlamıştır.

2.2.2. Rus Uçağının Düşürülmesi ve Derinleşen Rus-PYD İlişkisi

Rusya, 2015 yılının Eylül Ayı geldiğinde Suriye politikasında bir değişikliğe gitmiş ve bizzat hava operasyonlarına girişmiştir. Bu tarihe kadar her türlü diplomatik ve ekonomik yardım yaptığı Esad rejimini artık bizzat savunma durumuna gelmiştir. DAES hedeflerini bombalama gerekçesiyle Esad'a muhalif kim varsa Rus bombardımanından nasibini almıştır. Hatta ülkedeki Bayırbucak Türkmenlerinin yaşadığı bölgeler yoğun Rus saldırılarına maruz

¹³İnternet: Samir, İ (Nisan, 2016). "Rusya'nın Suriye Kürtleri Hesabı". <http://www.aljazeera.com.tr/gorus/> adresinden 18 Şubat 2017'de alınmıştır.

¹⁴Aydoğan, B. (2015). PYD'nin ABD-Rusya Denklemindeki Tercih. *Orta Doğu Analiz*, 7(71), 1.

¹⁵Aydoğan, a.g.m. 2.

kalmıştır. Rus müdahalesi başlamadan önce PYD lideri Salih Müslim başkanlığındaki PYD heyetinin Rusya'yı ziyareti ise manidardır. PYD-Rus ilişkileri Rusya'nın hava operasyonları sonrasında da devam etmiş, PYD heyeti 20 Ekim 2015'te tekrar Rusya'yı ziyaret etmiştir.¹⁶ Suriye'de Rus-PYD yakınlaşması hızla artarken Rusya-Türkiye ilişkileri de gerginliğe dönmüştür. Türkmen bölgelerindeki Rus bombardımanı Türkiye tarafından yoğun şekilde eleştirilirken, PYD'nin faaliyetleri Türkiye'nin sınır uçlarına dokunmuştur. Üstelik Türkmen Dağı'nı bombalarken Rus uçaklarının Türk hava sahasını ihlal etmesi, Türkiye'yi duygusal davranmaya zorlamış ve 24 Kasım 2015 günü bir Rus savaş uçağı Türkiye tarafından düşürülmüştür.

Savaş uçağının Türkiye tarafından düşürülmesine çok sert tepki gösteren Rusya, çok klasik bir stratejisi olan Kürt kartını hemen devreye sokmuştur. Zaten 2011'den beri ılımlı yaklaştığı PYD'ye askeri ve siyasi anlamda daha fazla destek olmaya başlamıştır. Samoylov'un deyimiyle Rusya, PYD ile temasında Türkiye'nin ne düşüneceğini ve nasıl tepki vereceğini hesaba katmadan davranmaya başlamıştır.¹⁷ Suriye topraklarına S-400 hava savunma füzelerini yerleştirerek Türkiye'nin hava hareketliliğini bitirmiştir. Bu durum PYD'nin ülkenin kuzeyinde Türk uçaklarının korkusu olmadan manevra yapmasını sağlamıştır. ABD tarafından desteklenen PYD koridoru projesi bir anda büyük bir destekçi daha bulmuştur. Savaş uçağının düşürülmesi karşısında Türkiye'nin canını yakma psikolojisi ile hareket eden Rusya, PYD ile eşzamanlı olarak HDP ile de yakın temas kurmuştur. HDP lideri Selahattin Demirtaş Rusya'da ağırlanmış ve Rus Dışişleri Bakanı Lavrov ile bir görüşme gerçekleşmiştir. Görüşme sonunda bir takım hususlarda görüş birliği içerisinde olduğu ifade edilmiştir. Bu görüş birlikteliği arasında başı çeken noktaların başında ise Türkiye'nin Suriye politikasını eleştirme gelmiştir. Bir diğer ortak nokta ise PYD'nin barış görüşmelerine katılması ve savaş sonrası PYD'ye özerklik verilmesi olmuştur. Öte yandan bu görüşmeden yaklaşık 2 ay sonra Moskova'da "*Batı Kürdistan Temsilciliği*" adıyla bir ofis kurulmuştur.¹⁸

Aslında Rusya, Suriye'deki olayların başlamasından beri Türkiye'nin politikasını beğenmemiştir. Çok yakın ilişki içerisinde olduğu Esad rejimi konusunda Türkiye ile asla anlaşamamıştır. Türkiye tüm tezlerini Esad'ın gitmesi üzerine kurarken Rusya tüm gücüyle Esad'ı korumuştur. Ama artık Rusya bu farklılığı açıktan ve tehditkâr bir üslupla dile getirmeye başlamıştır. Aslında Rusya bir savaş uçağı kaybederek kendisine inanılmaz bir alan açmayı başarmış ve bu durumu kendi lehine kullanmıştır. Tabiri yerindeyse bir taşla birkaç kuş vurma pozisyonuna gelmiştir. Her şeyden önce Suriye'ye yerleştirdiği hava savunma füzeleri sayesinde bu bölgedeki hava üstünlüğünü eline geçirmiştir. Öyle ki savaş uçağı krizinden sonra ilişkiler tekrar normalleşene kadar Türkiye, Suriye topraklarında uçak uçurmamıştır. Hatta ABD dahi bir müddet hava hareketliliğinde bulunmamış ve temkinli davranmıştır. Hava kontrolünü eline alan Rusya, bu vesileyle Esad rejimini daha etkili korumaya başladığı gibi PYD'ye de güvenli bir alan açmıştır. PYD'ye verdiği desteği kendisi açısından yasal hale getirmiştir. 2014 yılından beri ABD tarafından desteklenen ve ABD'ye bağımlı şekilde mücadele eden PYD/YPG militanlarını, bölgede Rusya'nın da olduğu gerçeğine ikna etmiştir.

2.2.3. Kesişen Çıkarlar: Neden Ruslar ve Kürtler Yakınlaşır?

Suriye'deki halk hareketlerinin başlamasından beri Kürtlere ılımlı yaklaşan Rusya, uçak krizi ile beraber PYD ile olan ilişkilerini ileri boyutlara taşımıştır. Rusya'nın bu yakınlaşma adımı PYD tarafından da olumlu karşılık bulmuş ve onlar da Ruslara kur yapmaya başlamıştır. Acaba her iki tarafı da böyle davranmaya iten ne gibi sebepler vardır?

¹⁶ İnternet: Samoylov, Y. (Mart, 2017). "Rusya'nın PYD/YPG Politikası". *Stratejik Araştırmalar Merkezi (SASAM)*, Web: <http://sahipkiran.org/2017/03/20/> adresinden 10 Mayıs 2017'de alınmıştır.

¹⁷Samoylov, a.g.m. 2.

¹⁸Samoylov, a.g.m. 3.

Rusya açısından PYD kendi düşmanı olan DAEŞ'e karşı savaşan bir gruptur. Dolayısıyla Rusya ile PYD arasında ortak düşmana karşı koyma gibi bir birliktelik söz konusudur. Her iki tarafında DAEŞ nasıl ortak düşmanı ise, Esad rejimi de ortak dostlarıdır. Olayların başından beri PYD Esad'a muhalefet etmemiş, Esad rejimine karşı kurşun sıkmamıştır. Bu durum Esad'ın kalması için mücadele veren Rusya'yı ziyadesiyle memnun etmiştir. Öte yandan Rusya'nın gözünde PYD, kökten dinci olmayan ılımlı bir gruptur. Aşırı İslamcı olmadığı için Rus topraklarındaki Müslüman nüfusu etkileme gibi bir risk taşımamaktadır.

Kürtler, bölge devletleri ile çıkar odaklı ilişki kurmak isteyen Rusya için en etkin politika araçlarındandır. Türkiye ve İran'a karşı yıllardır elinde tuttuğu ve istifade ettiği bir stratejidir. Özellikle ilişkilerin bozulmasının ardından Türkiye'ye karşı bir kez daha sahneye sürülmesi, Kürt kartını sürekli elde bulundurması konusunda Rusya'yı haklı çıkarmıştır. Bu nedenle Ruslar, Kürtler ile yakın olmalıdır ki bölge ülkelerini kendine yakın tutabilme adına onları kullanabilsin. Yine her ne kadar şu anda İran ve Rusya yakın işbirliği halinde olsa da Suriye'deki savaşın sonlanması durumunda İran'ın bölgede etkin olma arayışları ortaya çıkacaktır. İşte Kürtler, İran'ı da belli bir mesafede tutabilmek için Rusların işine yarayabilecektir.

Suriye üzerinde Rusya'nın en büyük rakibi şüphesiz ABD'dir. İç savaşın sona ermesi durumunda bu rekabet tüm çıplaklığıyla ortaya çıkacak ve iki tarafta Suriye Devleti'ni kendi safında görmek isteyecektir. Rusya, Kürtlerin ABD'ye aşırı derecede yakınlaştığını bilmektedir ve bu durumu bir risk olarak görmektedir. Kendi kontrolünden çıkmış Kürt militanlarının, ileride Esad rejimi ve Suriye'nin istikrarı için tehdit olabileceğine inanmaktadır. Bu sebeple Kürtlerin ABD'den uzak tutulması Rusya'nın işine yarayacaktır.

PYD açısından ise Rus dostluğu, Türkiye'ye karşı güçlü bir kalkan anlamına gelmektedir. Suriye'nin kuzeyinde elde etmek istedikleri özerkliğe en şiddetli karşı çıkacak ülkenin Türkiye olduğunu bilmektedirler. Türkiye hükümeti tarafından yapılan açıklamalar, PYD'nin hedeflerini gerçekleştirmesinin Rusya'nın koruması olmadan çok zor olduğunu ortaya koymaktadır. Zira Türkiye, PYD'nin Fırat'ın batısına geçmesine ve kurulması düşünülen PYD koridoruna asla izin vermeyeceğini defalarca açıklamıştır. PYD bölgede kesin bir hava hâkimiyeti kuran Rusların bu kalkanından istifade etmeyi amaçlamaktadır. Yoksa ABD'den gelen destek kendileri için yeterlidir. Bunun yanı sıra Rusya'dan da askeri destek almak gibi bir öncelikleri yoktur. Rusya'ya yakınlaşmak suretiyle ABD desteğini riske atmayı istemezler.

2.2.4. Fırat Kalkanı Harekâtı Sonrası Rusya'nın PYD Politikası

Türkiye 2011 yılında belirlediği Suriye hedeflerine aradan altı yıl geçmesine rağmen ulaşamamış ve her geçen gün biraz daha çıkmaza girmiştir. Esad rejimi devrilemediği gibi, ülkede çıkan iç savaş sonucu kaçan mülteciler en çok Türkiye'ye zarar vermiştir. Öte yandan Suriye'de ortaya çıkan güç boşluğu ile DAEŞ palazlanmış ve sınırda kontrol ettiği bölgeler sayesinde Türkiye için de tehditkâr olmuştur. DAEŞ kontrolündeki alanlardan Türkiye tarafına geçen teröristler intihar saldırıları düzenleyerek Türkiye'nin huzurunu kaçırmıştır. ABD'nin PYD'ye verdiği destek nedeniyle ikili ilişkilerimiz sarsılmıştır. İlk başta Esad'ın gitmesi konusundaki fikir ortaklığı ABD'nin "önce DAEŞ'le mücadele" söylemiyle bozulmuş ve Türkiye, Esad'ın gitmesi hususunda yalnız kalmıştır. Suriye meselesinin başlamasından beri Rusya ile olan görüş ayrılığı uçak krizi ile çatışma ortamına kadar ilerlemiştir. Suriye genelinde hava hâkimiyetini ele geçiren Rusya, Türkiye'nin burada operasyon yapmasının önüne geçmiştir. Ancak ilişkilerin 2016 yılında normalleşmeye başlamasıyla Türkiye Fırat Kalkanı Operasyonunu başlatabilmiştir. Böylece Türkiye'nin Suriye'de kendi ulusal çıkarlarını savunabilmesinin yolu açılmıştır.

2016 yılı Ağustos Ayı'nda başlayan operasyonlarla Türkiye, önce Cerablus'ta kontrolü sağlamış daha sonra ise El-Bab'a kadar ilerlemiştir. Böylece Türkiye hem güney sınırını DAEŞ'ten temizlemiş hem de PYD'nin kuzeyde oluşturmak istediği koridoru engellemiştir.

Türkiye'nin bölgeye askeri olarak müdahil olmasıyla kartlar yeniden karıştırılmış ve hesaplar yeniden yapılmaya başlanmıştır. Rusya'nın PYD politikasında ise az da olsa değişiklikler yaşanmıştır.

Rusya, PYD politikasındaki ilk esnekliği Türkiye'nin bölgeye müdahale etmesine razı olmakla göstermiştir. Her ne kadar Türkiye Fırat Kalkanı Harekâtı ile DAESH bölgelerini ele geçirse de en büyük darbeyi PYD'nin hayallerine vurmuştur. Peki, daha çok yakın bir zamana kadar Türkiye'ye karşı PYD kozunu oynamaya niyet eden Rusya, neden bu esnekliği göstermiştir? Bunun cevabı şüphesiz bölgede sürekli değişen çıkar çatışmalarıdır.

Her şeyden önce Rusya, Türkiye ile olan ilişkilerinin uzun vadeli bozuk kalmasını istememektedir. Türkiye ile olan ortaklığında çok büyük ekonomik kazanımlar elde etmektedir. Rus doğalgazının en büyük alıcılarından birisi olan Türkiye, nükleer enerji konusunda da Rusların müşterisidir. Üstelik uçak krizi ile ilişkiler gerilse de Rusların Esad politikasını artık Türkiye kabullenmiştir. Suriye'de Rusya'nın asıl amacı Esad'ı kaybetmemek olduğuna göre Türkiye ile ilişkilerini bozmamak için Kürtlerden taviz vermek Rusya için zor olmamaktadır.

PYD'nin ABD'den bu kadar destek görmesi Rusya'nın işine gelmemektedir. Üstelik bu hususta yalnız da değildir. PYD'nin desteklenmesi konusunda Türkiye ve Esad rejimi de aynı hassasiyete sahiptir. PYD'nin bölgede güçlenmesi bu üç ülke içinde istenilen bir durum değildir. Bu sebeple Türkiye'nin Fırat Kalkanı Harekâtı, Rusya açısından kendi politikasına aykırı bir durum oluşturmamıştır.¹⁹

3. RUSYA'NIN SURİYE POLİTİKASININ GELECEĞİNE DAİR

Rusya daha en baştan müdahil olduğu Suriye'deki olaylarda hala en etkili aktördür. Bölgenin en etkili aktörü olmanın yanı sıra, yeniden dünyanın süper güçlerinden birisi olarak anılmak en büyük arzudur. Daha önceki senelerde tek kutuplu dünya düzenine karşı duracağını defalarca açıklaması bu arzusun gereğidir. BM'yi ve tüm batıyı karşısına almasının en büyük sebebi budur. Suriye ve Esad için giriştiği bu mücadeleyi yarıda bırakması süper güç olmasının önündeki en büyük engeldir. O nedenle Rusya'nın, Suriye politikasındaki vazgeçilmezlerinden birisi Esad'ın varlığıdır. En başta belirlediği politika çerçevesinde Esad'ın gitmesini asla istememektedir. Çünkü Rusya'ya göre Esad giderse yerine Batı yanlısı bir iktidar gelecektir ve bu yıllardır Suriye'de kurulan çıkar düzeninin yıkılması riskini getirecektir.

Öte yandan Rusya'nın Tartus ve Lazkiye'de bulunan üsleri, kaybetmeyi asla göze alamayacağı birer ayrıcalıktır. Bu iki üs, eski Sovyet toprakları haricindeki Rusya'nın tek askeri üssüdür. Akdeniz'in yanı başında yer alan bu iki üs sayesinde Rusya, bölgede etkinliğini artırmaktadır. Ona bu kazanımları sağlayan ise 1970'ten beri ülkeyi yöneten Esad ailesidir. Rusya için asıl önemli olan Esad'ın idare ettiği bir Suriye'dir. Yoksa Suriye halkının durumu Rusya'yı ilgilendirmemektedir.

Yukarıdaki hususlar Rusya'nın Suriye sorunundaki ana hedefleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu hedeflere ulaşabilmek için türlü politika ve strateji takip etmektedir. PYD'ye verilen destek bu kapsamda değerlendirilmelidir. Esad'a muhalefet etmeyecek, DAESH'e karşı cepheye sürülecek bir gruptur PYD. Onların özerklik isteklerine hafif bir göz kırpmaya ise PYD'ye Rusya'nın ödeyeceği ücrettir. O nedenle Rusya, PYD'ye destek olmaya devam edecektir.

Rusların PYD'ye verdiği destek belli limitler dâhilinde kalacaktır. Çünkü PYD'ye verilen desteğin sebebi Esad rejimini korumaktır. Rusya PYD'yi ayrı tutarak Esad muhalefetinin bölünmesini sağlamış ve Esad'ı tehdit edebilecek en güçlü askeri gruplardan bir tanesini kendi yanında tutmuştur. Suriye savaşının bitmesi ve Esad'ın yönetimde kalması durumunda Rusya'nın bu ülkedeki baş düşmanı şüphesiz PYD olacaktır. Bu senaryo gerçekleşirse PYD geniş bir özerklik isterken Esad bunu kabullenmeyecektir. Esad'ın Kürtlere karşı açacağı savaşta

¹⁹Samoylov, a.g.m. 3.

en büyük destekçisi Ruslar olacaktır. Her ne kadar ABD, Kürt özerkliğini desteklese de bunu Rusya'yı karşısına alma pahasına yapmayacaktır. 6 yıldır tüm Batı'yı karşısına alarak Esad'ı savunan Rusya, iç savaştan sonra da aynı politikaya devam edecektir. Rusya'nın bu politikası PYD için büyük bir hayal kırıklığı olabilecektir. Daha önce yaptığı gibi Kürtleri yüz üstü bırakması durumunda Esad rejimi PYD'ye tüm gücüyle saldıracaktır. İsmet İnönü'ye atfedilen "*Büyük devletlerle iş tutmak ayı ile yatağa girmeye benzer*" sözü PYD üzerinde test edilebilecektir.²⁰ Rusya'nın kendisi ile yatağa girmeye niyet eden PYD'ye vereceği zarar büyük olacaktır.

²⁰İnternet: Karluk, S. R. (Şubat, 2017). "Rusya'ya Göre PKK ve YPG Terörist Değilse Nedir". *Kırım Haber Ajansı (QHA)*, Web: <http://qha.com.ua/tr/analiz-haber/> adresinden 10 Mayıs 2017'de alınmıştır.

KAYNAKLAR

- Aydoğan, B. (2015). PYD'nin ABD-Rusya Denklemiindeki Tercihi. *Ortadoğu Analiz*, 7(71).
- İnternet: Çalışkan, B. (2016). "Rusya-Suriye İlişkileri ve Ortadoğu Krizlerine Etkisi." İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi (İHH), Web: <http://insamer.com/wp-content/uploads/2016/03/> adresinden 25 Mart 2017'de alınmıştır.
- İnternet: Karluk, S. R. (Şubat, 2017). "Rusya'ya Göre PKK ve YPG Terörist Değilse Nedir". *Kırım Haber Ajansı (QHA)*, Web: <http://qha.com.ua/tr/analiz-haber/> adresinden 10 Mayıs 2017'de alınmıştır.
- İnternet: Samir, İ (Nisan, 2016). "Rusya'nın Suriye Kürtleri Hesabı". <http://www.aljazeera.com.tr/gorus/> adresinden 18 Şubat 2017'de alınmıştır.
- İnternet: Samoylov, Y. (Mart, 2017). "Rusya'nın PYD/YPG Politikası". *Stratejik Araştırmalar Merkezi (SASAM)*, Web: <http://sahipkiran.org/2017/03/20/> adresinden 10 Mayıs 2017'de alınmıştır.
- Karabulut, B. (2007). Karadeniz'den Ortadoğu'ya Ulaşan Bir Dış Politika: Geçmişten Günümüze Suriye Rusya İlişkileri. *Karadeniz Araştırmaları*, Sayı (15).
- Şen, Y. (2013). "Suriye'de Arap Baharı". *Yasama Dergisi*, Sayı (23).